

Uspon i vrhunac samuraja u ranonovovjekovnom Japanu (1467.-1615.)

Šlingar, Filip

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:507545>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-26**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Hrvatski jezik i književnost i povijest

Filip Šlingar

**Uspon i vrhunac samuraja u ranonovovjekovnom Japanu
(1467. -1615.)**

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Denis Njari

Sumentor: dr. sc. Igor Josipović,
poslijedoktorand

Osijek, 2019.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Hrvatski jezik i književnost i povijest

Filip Šlingar

**Uspon i vrhunac samuraja u ranonovovjekovnom Japanu
(1467. -1615.)**

Završni rad

Humanističke znanosti, Povijest, Hrvatska i
svjetska ranonovovjekovna povijest

Mentor: doc. dr. sc. Denis Njari

Sumentor: dr. sc. Igor Josipović,
poslijedoktorand

Osijek, 2019.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum 12. rujna 2019.

Filip Šlingar, 0122223354
ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

Prvi samuraji razvijaju se iz srednjovjekovnih uglednih obitelji koje su zbog slabe središnje vlasti širile svoju moć. Sa razvojem feudalizma u Japanu, uspon samuraja počinje rasti te se po nazivu za planinske ratnike i vazale i došlo do pojma samuraj. Tijekom 12. i 13. st. jačaju samurajski klanovi koji su uvelike pomagali središnjoj vlasti zbog čega su postajali sve moćniji, ugledniji i poštovaniji. U tih 200 godina građanski ratovi su bila česta pojava, najčešće vođeni između samurajskih obitelji oko pitanja nasljedstva, a one su bitne i iz razloga što daju uvid kakve su vještine bile potrebne za tadašnje samuraje, prije svega odanost i hrabrost. Zlatno doba samuraja od druge polovice 15. st. do prve polovice 17. st. također je bilo obilježeno daljnjim opadanjem središnje vlasti, zbog čega su provincije postajale sve neovisnije te su sukobi malih ili velikih razmjera bili česta pojava. U razdoblju zlatnog doba samuraja pojavili su se i jedni od najistaknutijih političara u japanskoj povijesti kao što su Tokugawa Ieyasu i Toyotomi Hideyoshi koji su imali važnu ulogu u ujedinjenju Japana, jačanju središnje vlasti i prekidu čestih građanskih ratova. Velik je i broj ilustracija koja prikazuju samuraje u ratovima, a bitka kod Sekigahare 1600. godine smatra se najvećom samurajskom bitkom svih vremena te se zahvaljujući ilustracijama može predočiti razmjer suprotstavljenih strana u toj bitci. Ilustracije osim bitki, predočuju i izgled tadašnjih samurajskih oklopa, koji su bili teški. Najveći dio oklopa bio je podijeljen na ramena i glavu, dok bi uvijek desna ruka samuraja ostajala nezaštićena iz razloga što bi njom samuraj trebao napadati, dok je lijeva ruka imala zaštitu, ali skromniju nego na ostalim dijelovima tijela.

Ključne riječi: samuraji, Japan, ratnici, građanski ratovi, sukobi, zlatno doba, oružje

Sadržaj

1. Uvod	10
2. Pojava samuraja.....	11
3. Razvoj samuraja do 15. stoljeća	12
4. Ulazak u 15. stoljeće - susret zlatnom dobu samuraja	16
5. Zlatno doba samuraja (1467. - 1615.).....	18
6. Kakvi su ratnici bili samuraji?.....	23
7. Zaključak	27
8. Popis literature	28
9. Prilozi.....	29

1. Uvod

Samuraji danas u percepciji japanskog naroda i kulture predstavljaju jednu od najčešćih asocijacija drugim narodima i kulturama. Samuraji se pojavljuju krajem 8. stoljeća kao zaštitnici aristokratskih obitelji i kao policija, a s vremenom se razvijaju u ratnike. Njihov ih je razvoj doveo do toga da su krajem srednjeg vijeka i početkom ranog novog vijeka postali gotovo u potpunosti neovisni o feudalnim gospodarima (daimyoima) koji su im u zamjenu za njihovu zaštitu i pomoć davali zemlju. Upravo u tom istom razdoblju javlja se velik broj legendarnih priča i tekstova iz japanske književnosti koji progovaraju o samurajskim vještinama, samurajskoj odanosti i svim vrlinama koje samuraji sadrže, a koje su uzor i japanskom društvu u cjelini. Cilj ovog istraživačkog rada bio je postaviti početak samuraja i njihov prvi spomen u japanskoj povijesti, njihov daljnji razvoj kroz srednji vijek, praćenje sve izraženijeg utjecaja i položaja u razdoblju od 9. do prve polovine 15.st. i analiza njihovog položaja i moći u zlatnom dobu samurajske povijesti, tj. od 1467. do 1615. godine. Još jedan od ciljeva istraživačkog rada bio je pomoću nekoliko jedinica literature otkriti kakvi su ratnici bili samuraji, točnije što ih je obilježavalo kao ratnike (oružje i oklopi) i kako su bili okarakterizirani u tadašnjim književnim tekstovima i kronikama. Kako istraživanje samuraja i njihove povijesti nije zastupljeno u tolikoj mjeri kao npr. rani novi vijek u Europi ili razdoblje o dolasku Kristofora Kolumba u Sjevernu Ameriku koje se kronološki poklapa sa vremenskim odrednicima zastupljenima u ovom istraživačkom radu, od velikog značaja i pomoći su bile knjige autora Stephena Turnbulla, profesora na Sveučilištu u Leedsu i stručnjaka za japansku religijsku povijest, a uz to je i napisao više knjiga vezanih uz samurajska povijest i bitno pridonio razumijevanju samurajske svakodnevnice, ratovanja, kao i same njihove povijesti.

2. Pojava samuraja

Prve skupine koje možemo odrediti kao samurajske razvile su se iz zaštitnika aristokratskih obitelji i tadašnje „policije“ te obitelji koje su težile razvoju vojne moći i ubrzo postali lokalni moćnici. Krajem 8. st. u urbanim sredinama grada Kyota se razvijaju prve takve skupine. Dvije obitelji toga doba koje su razvile svoju vojnu moć i dobile naziv „ratničke obitelji“ bile su Taira i Minamoto. Državna vlast Japana je u to vrijeme slabila i stoga su poveću važnost dobivale spomenute obitelji i obitelji poput njihovih koje su sudjelovale u rješavanju sukoba na granicama Japana i pitanjima nasljedstva unutar carske obitelji. Razvoj feudalizma i njegovih odnosa je jedna od ključnih odrednica europskog srednjeg vijeka, a iako možemo povezati japanski i europski feudalizam, u Japanu je feudalizam relativno kasna pojava. Tek nakon 100-tinjak godina razvijanja, feudalizam u Japanu se u potpunosti razvija u 12. st. Šogun Torimoto 1185. godine (vojni diktator, formalno ga imenuje car, ali je njegova vlast veća nego careva i potpuna) predlaže postavljanje vojnih guvernera za japanske provincije (*shugo*), a ispod njih zemljišne upravitelje (*jito*). Jedni su bili zaduženi za održavanje lokalne vojne moći, a drugi za prikupljanje poreza i na taj je način Torimoto uspješno vladao bez potrebe za promjenom administracije. Nakon što je uspješno bio vraćen mir u Japan, Torimoto je počeo uspostavljati kontakte sa svojim vazalima, koji su bili poznati pod nazivom *gokenin* i ratnicima koji su živjeli u planinama i služili vazalima i bili poznati pod nazivom *saburahi*, a od toga pojma je i nastao pojam samuraj.¹

¹ Curtis A., Andressen, Isto, str. 45., 48., 49.

3. Razvoj samuraja do 15. stoljeća

U doslovnom prijevodu s japanskog jezika, riječ samuraj ima značenje „onaj koji služi“ i ta riječ je uglavnom bila u početku korištena u militarnom kontekstu. Kako su samuraji dobivali aristokratski i nasljedan aspekt, buduće samurajske obitelji bivale su prepoznate i poštovanije. Pomoć koje su samurajske obitelji pružale carskom dvoru učinilo ih je još bogatijim i moćnijim i do kraja 11. st. počeli su se udruživati u klanove. Klanovi su bili vođeni pod već spomenutim obiteljima Taira i Minamoto. Samuraji upravo iz tih dviju obitelji sudjelovali su u građanskom ratu na području grada Kyota 1156. godine u kojem je vođena borba za nasljedstvo prijestolja. Ubrzo nakon tog sukoba, iste su se obitelji našle na suprotnim stranama 1160. godine na istom mjestu i Tairu je u novom sukobu porazila obitelj Minamoto i prema svojim protivnicima se podnijela okrutno, no već 1180. godine došlo je do novih sukoba kada su preživjeli članovi obitelji, a od njih najveći dio djeca koje je obitelj Taira poštedjela odlučili ponovno napasti i tada je došlo do bitke kod grada Uji, nedaleko od grada Kyota. Ova bitka se pamti kao prva oružana bitka u ratu koji će ostati zabilježen kao „*Genpei rat*“ koji je vođen od 1180. do 1185. godine. Ovaj je rat izuzetno bitan i za razumijevanje samuraja. Istaknute bitke iz tog rata postavile su temelj za samurajske vještine koje će ih pratiti kroz cijelu povijest postojanja. Književna djela i razne slike u kojima se prikazuje srčanost i herojska borba samuraja u *Genpei ratu* budućim generacijama samuraja i općenito japanskom narodu prikazivat će se kao najplemenitiji, najhrabriji i kao jedini ispravan način kakav samuraj treba biti.²

² S. Turnbull, *Samurai: The World of the Warrior*, 2003., str. 14.

Slika 1. Prikaz bitke na rijeci Uji, Genpei rat³

Sve vrline samuraja koje se navode u umjetničkim djelima kao što je sposobnost mačevanja i streličarstva, likovni prikazi u svrhu kontrasta i prikaza onoga što samuraji predstavljaju, sklonost poeziji i nasilju, bezuvjetna odanost svom gospodaru i na kraju ritualna smrt koja se prenosila obiteljskim generacijama, potječu iz vremena *Genpei rata*.⁴ Završetkom *Genpei rata*, klan Taira gubi u petogodišnjom građanskom ratu i više nema nikakav utjecaj niti se pojavljuje u japanskoj povijesti. Nakon konačnog završetka rata, relativni mir je bio uspostavljen i Yoritomo Minamoto je uspostavio vlast u većini provincija. Ubrzo je zapovijedio generalu Noriyoriu da pođe na otok Kyushu i tamo preuzme posjede koje je posjedovao klan Taira, a u isto vrijeme je nastojao pobunjene provincije zadobiti za sebe i tako ostvariti potpunu vlast. Jedan od istaknutih samuraja iz vremena građanskog rata i Yorimotov polubrat bio je Yoshitsune, a baš zbog njegovog ugleda i samurajskih vještina, Yorimoto se bojao da bi se mogao udružiti s nekim moćnikom i oduzeti mu vlast. Yoshitsune je još krajem iste godine pobjegao iz prijestolnice Kyota, napustio carstvo i o njegovom ostatku života ponajviše se saznaje iz legendi i književnosti. Njegov odlazak omogućio je Yorimotu da učvrsti svoju moć, a iskoristio je traganje za Yoshitsunom i drugima i nagovorio Go-Shirakawu da njemu prepusti upravljanje porezima i omogući vlast da imenuje vojne

³ Slika je preuzeta sa web-stranice <https://boardgamegeek.com/blogpost/44996/gp02-first-battle-uji-june-1180> (12.9.2019.)

⁴ S. Turnbull, Isto, str. 15.

guvernere i zemljišne upravitelje.⁵ Yoritomo umire 1191. godine nesretnim padom s konja, a nova vlast je bila dualna - prijestolnice su se nalazile u Kyotu i Karamotu, šogun je vladao na istoku u svim pitanjima, a ostatkom Japana preko carskog dvora. Problem nasljedstva bio je riješen kao i dotadašnje prijestolonasljedne krize - izabrana je obitelj moćnog položaja na čelo šogunata i na čelo vojničke administracije koja se vodila iz Karamota. Kriza je službeno bila završena 1205. godine kada je na prijestolje došao Hojo Yoshitoki i postao prvi šogunski regent nakon abdikacije Yoritomovog sina Yoriie u korist svog brata. U ovom je razdoblju važnu ulogu za povezanost samuraja i njihov identitet imala bliskost sa novim oblikom budizma koji je bio poznat kao Zen. Takav oblik budizma nije samo nudio življenje višeg života, sve dok pojedinac ne postigne nirvanu (vrhunac čovjekove potrage za značenjem) kao i koncept karme, već je život pojedinca predstavljan kao niz zagonetki koje treba riješiti, ne samo putem ispravnog življenja, već i putem intelektualne potrage koja je uključivala djelovanje i meditaciju.⁶ Prihvatanje ovakvog učenja sa strane samuraja treba tražiti u etičkim pitanjima koja su dolazila u prvi plan nakon teških i iscrpnih građanskih ratova u kojima su sudjelovali i samuraji.⁷ Šogunat 35-godišnjeg Kamakure je 1213. godine došao u pitanje kada su u popodnevnim satima drugoga dana petoga mjeseca između 300 i 400 konjanika i stajaće vojske predvođene Wadom Yoshimorijem krenuli prema Kamakuri u kojoj je bilo središte šogunske vlasti, sam šogun Hojo Yoshitoki. Yoshimori je inače dolazio iz provincije Sagami, koja je bila od prvih koje su pale pod vlast Minamoto Yoritoma. Upravo su njega Yoshitoki i njegova sestra Masako označili kao glavnu prijetnju prema njihovom dolasku na šogunsku vlast. U njihovom nadolazećem sukobu, Yoshitoki je izvojevao veliku pobjedu uz male gubitke u ljudstvu, dok je na Wadinoj strani gubitak visoko pozicioniranih ratnika iznosio oko 150.⁸ Još jedna postojeća opasnost za granice Japana pojavila se u vidu prodora Mongola koja je ostala u japanskoj povijesti poznata i kao Jokyu rat. Povod za njegovo izbijanje bilo je ubojstvo šoguna Sanemota 1219. godine. Sljedeće dvije godine bile su obilježene nemirima, ali zahvaljujući regentskom sustavu izbjegnuta je propast. Regent Yoshitoki 1221. godine je predložio postavljanje novog šoguna, međutim nekadašnji car Go-Toba je odbio i odlučio napasti lokalne upravitelje u Kyotu i uspio ih poraziti. Nakon toga je naredio uhićenje Yoshitokija, a udovica nekadašnjeg šoguna Yoritoma, i dalje živa, uputila je zahtjev ratnicima na istoku da dođu i zauzmu se za vlast.

⁵ John T., Kuehn, *A Military History of Japan: From the Age of the Samurai to the 21st Century*, 2014., str. 73., 74.

⁶ Isto, 75.

⁷ Isto, 75.

⁸ Karl F. Friday, *Samurai, Warfare & the state in early medieval Japan*, 2003., str. 1. - 5.

Sukob je potrajao oko 5 tjedana, a posljednja bitka se odvila na rijeci Uji, dobro poznatoj bitci iz *Genpei rata*. Snage Go-Toba su bile poražene, a njegovi podupiratelji su u državi bili ili zabranjeni ili prognani iz države. Nakon 1225. godine, ponovno je uspostavljena stabilna vlast između Kyota i Kamakure.⁹ Prodori Mongola na područje Japana događaju se 1274. godine na južnim dijelovima otoka Kyushu, a ti prodori bili su praćeni pokušajem invazije 1281. godine, ali zahvaljujući djelovanjem samuraja i vremenskih neprilika taj pokušaj je uspješno odbijen. Japanci su to nazvali *kamikaze* ili "vjetar bogova", a pojam se zadržao do 1945. godine u vrijeme Drugog vjetskog rata. Sljedeća prijetnja samurajskoj hegemoniji koja se stvarala i opstajala dogodila se u 14. st. kada je ponovno izbila pobuna zbog reorganiziranja vlasti, međutim ni ovaj pokušaj nije imao puno većeg uspjeha nego prošli. Upravo iz ovakvih sukoba koji su prozvani „*Ratovi između Dvorova*“ proizašao je jedan samuraj koji je ostao upamćen zbog svoje odanosti caru, a njegovo je ime bilo Kusunoki Masashige. Njegova odanost je ostala važan dio japanske kulture i u 19. st. kada je obnovljena carska vlast i pritom je upravo ime tog samuraja prikazan kao simbol kakav svaki samuraj treba slijediti. Međutim, njegova ga je odanost dovela do samoubojstva koje je počinio 1336. godine. Tada je vođena bitka, iako se on tome protivio zbog čega je u samurajskom duhu oduzeo sebi život, a bitka je dovela do velikog poraza.¹⁰

Slika 2. Kip Kusunoki Masashige, jednog od najslavnijih samuraja, upamćen po velikoj odanosti i samurajskom kodeksu¹¹

⁹John T., Kuehn, Isto, 76., 77.

¹⁰S. Turnbull, Isto, 16.

¹¹ Slika je preuzeta sa web-stranice <https://storiesfromthemuseumfloor.wordpress.com/2018/07/13/kusunoki-masashige-loyal-to-the-end/> (12.9.2019.)

4. Ulazak u 15. stoljeće - ususret zlatnom dobu samuraja

Kraj 14. stoljeća donio je novi aristokratski sloj samuraja (*shugo*) koji su bili pod zapovjedništvom guvernera. U većini slučajeva živjeli su u Kyotu i u Kamakuri ako su živjeli na istoku, a taj naziv će biti kasnije zamijenjen nazivom za feudalne gospodare (*daimyo*). Treći šogun iz Ashikaga šogunata, Yoshimitsu, konačno je uspio postići ponovno ujedinjenje carske vlasti. Bio je poznat kao iskusni i poznati ratnik, ali i državnik, a pri tome je i ulagao u kulturu i uistinu ga se može povezati sa europskim mecenama i opisati kao „renesansnog čovjeka“. Šogunat je napustio 1396. godine u dobi od 36 godina i nakon toga se povukao u palaču „Zlatni paviljon“ koju je za sebe sagradio u planinama sjeverno od Kyota. Međutim, Ashikaga šogunat nije uvijek bio obilježen mirnim razdobljima, a u 15. st. po prvi puta se seljaci nalaze na čelu pobuna te u razdoblju od 1428. do 1461. godine više od tisuću seljaka se okupljalo u skupinama nazvanima *ikki* u kojima su odlazili prema prijestolnici nastojeći se pobuniti. Primarni razlog njihovih pobuna bio je niz financijskih poteškoća koje su im pružali brojni zakoni postavljeni od strane vlasti.¹² U ovakvoj situaciji, shugo-daimyoi su vidjeli priliku za povećanjem ljudstva i masovno su primali seljake u svoje redove. Seljaci su primani u njihove najniže redove i dobili naziv *ashigaru*. Ovakav način mobilizacije imao je za cilj što će se kasnije prozvati *gekokujo*: mogućnost ponuđena nižim klasama društva da postanu više. U ovom razdoblju dogodio se i jedan od najkrvavijih građanskih ratova koji je gotovo uništio grad Kyoto u potpunosti, a pritom gotovo da nijedna strana nije u potpunosti izvojevala pobjedu. Poznati povod za rat nema, ali kako se radilo o dvije ugledne i moćne obitelji, prestižnost i nadmetanje je gotovo sa sigurnošću odigralo važnu ulogu. Suprostavljene strane činile su obitelji Yamana i Hosokawa, a glavni akteri sukoba su bili Hosokawa Katsumoto i njegov šurjak Yamana Sozen, moćnici potpuno različitog karaktera. Katsumoto je bio poznat kao uljuđen i kulturni i bio cijenjen kao vrijedni savjetnik šoguna, dok je Yamana bio poznat po svojim sebičnim ambicijama, teškom temperamentu i nedostojanju vrlina koje je Katsumoto posjedovao. Nakon pokušaja šoguna Yoshimase da abdicira 1474. godine došlo je do nesuglasja između nasljednika koje je on bio predvidio (za nasljednika je predvidio mlađeg brata - Katsumoto) i maloljetnog sina kojeg je preferirala njegova žena (Sozen). Nesuglasice

¹² Anthony J., Bryant, *The Samurai*, 1989., str.18. (5.8.2019.)

između tih obitelji postojale su i u prijašnjim vremenima, ali se ovog puta njihov sukob proširio na područje cijelog Japana. Njihov sukob koji se pretvorio u rat prozvan je „*Onin rat*” i započeo je 1467. godine napadom postrojbi koje je posjedovao Hosokawa na palaču generala Yamanove vojske. U tim trenucima, povećan je broj čuvara Carske palače, a iste godine Yamana je pokušao izvesti napad na carsku rezidenciju, ali čuvši za taj plan, Hosokawa je uspio na vrijeme upozoriti cara i car osigurati potrebnu pomoć da se carska rezidencija na vrijeme osigura velikim brojem čuvara. U sljedećih nekoliko mjeseci grad Kyoto je doživio veliku štetu u sjevernom dijelu grada. Broj žrtava je bio toliko brojan da su se tijela počela bacati u jarkove. Hosokawa je uspio natjerati šoguna da proglasi Yamanu pobunjenikom, a to mu je uspjelo poći za rukom iz vjerojatnog razloga što se njegova palača nalazila u dijelu grada kojeg je on kontrolirao, dok je Yamana imao kontrolu nad svim izlazima iz grada. Šogun Yoshimasa tijekom svih tih sukoba nije se bavio rješavanjem sukoba ili odlučio vojno intervenirati, već se bavio izgradnjom „*Srebrnog paviljona*”, po uzoru na djedov Zlatni paviljon. Na njegovu žalost, za izgradnju palače nije bilo dovoljno financija te stoga srebro nikad nije bilo upotrijebljeno. Yamana Sozen i Hasukawa Katsumoto umiru 1473. godine pod nerazjašnjenim okolnostima, a u prosincu 1477. godine zapovjednik nekadašnjih Yamanovih postrojbi zapalio je baklju u znak predaje i tako je bio prekinut desetogodišnji građanski rat. Iako je tada rat bio prekinut, i dalje su se na ulicama vodile pojedinačne bitke i događale krađe. Jedna od najtežih posljedica *Onin rata* bilo je slabljenje vlasti pod Ashikaga šogunatom. Budući nasljednici Ashikaga šogunata bili su zapravo marionete obitelji Hosokawa.¹³

Slika 3. Prikaz građanskog rata vođen između 1467. i 1477., između obitelji Yamana i Hosokawa¹⁴

¹³ Isto, str. 19., 20.

¹⁴ Slika je preuzeta sa web-stranice <http://epicworldhistory.blogspot.com/2012/10/onin-war-in-japan.html> (12.9.2019.)

5. Zlatno doba samuraja (1467. – 1615.)

Za vodstvo samurajske vojske važnu ulogu je imala i vlast, tj. snažna osoba na prijestolju koja bi predvodila vojsku u bitke. Međutim, mudrost vladara za njih nije predstavljala samo sposobnost vodstva u bitkama već i poznavanje vlastite vojske, gdje ih može naći i koliko će oni njega koštati. Pitanje isplate samurajske vojske dakako se odnosilo i na plaćanje zemljišnih poreza. U svakoj japanskoj provinciji bi se nalazila zemlja koja je u nekoj mjeri pripada daimyoma, privatna zemljišta namijenjena vazalima, kao i svetišta i zemlja u sklopu hrama povezana sa središnjim hramovima u Nari i Kyotu. Plaćanje zemljišnog poreza odvijao se preko upravitelja koji je regulirao prava (davao ih ili potvrđivao). U razdoblju od 1467. do 1649. godine postajala su dva načina za plaćanje zemljišnog poreza. Prvi od njih imao je naziv *kandaka*, a drugi *kokudaka*. *Kandaka* sustav je uključivao registriranje zemlje u obliku novčane vrijednosti dobara i usluga koje su pružali njezini posjednici. Vrijednost zemlje mjerila se jedinicom koja se nazivala kan. Jedan kan bi iznosio 1000 mona (bakreni novčići). Pod klanom Hojo kao regentima, *kandaka* sustav bio je najviše korišten i tada je godišnja naturalna renta iznosila 500 mona za svaki tan (tan je bila mjera koja je odgovarala 9.92 hektara) za polja riže, a 165 mona za polja na kojima nije bila zasadena riža. Riža se tada obrađivala najčešće na vlažnim poljima, a rjeđe na suhim poljima, a u nadolazećim stoljećima prevlast na rižom su preuzimali čaj i pamuk.¹⁵ Iako su Hojo regenti imali kontrolu nad otokom Kyushu, nisu posjedovali svu zemlju koja se na njemu nalazila. Zemljišni porez uglavnom se davao u prihode kao što su javni radovi kao npr. popravak dvoraca, poljoprivredni razvoj i prihodi namijenjeni samurajima koji su svoje vrijeme provodili isključivo kao čuvari dvoraca i zbog toga nisu mogli obrađivati zemlju. Ostatak područja koji je uključivao privatna zemljišta daimyoa pripadao je budističkim hramovima, šintoističkim svetištima i veliki broj malih zemljoposjednika koji su bili samuraji ili poljoprivrednici. Daimyo nije imao potrebu od njih uzimati tu zemlju. Dapače, oni bi im pružali potrebnu pomoć, a uz to bi dobijali i dodatnu nagradu za svoje vojno služenje i uz to poštovane i časne titule.¹⁶ Na taj način daimyo je pokušao prisvojiti privatna zemljišta kao svoja te stvoriti dojam da gospodara svi poštuju, kao u „sretnoj Engleskoj“¹⁷.

¹⁵ S. Turnbull, *Samurai Armies : 1467 - 1649*, 2008., str. 20.

¹⁶ Isto, 21., 22.

¹⁷ „sretna Engleska“ (*Merry England*) bila je utopijska koncepcija britanskog društva i kulture koja se temeljila na idiličnom životu u vremenu između srednjeg vijeka i Industrijske revolucije.

U kasnijem razdoblju, kandaka sustav će biti zamijenjen kokudaka sustavom koji se s druge strane temeljio na tome koliko se toga može na zemlji može proizvesti i to pravilo se mjerilo u jedinici koja se nazivala koku i odgovarala je otprilike 180 litara riže. Ona je u većem dijelu Japana bila smatrana kao dovoljna za godišnju prehranu jednog čovjeka. Za razliku od kandaka sustava gdje se porez plaćao novcem, u kokudaka sustavu porez se plaćao rižom, međutim ovim sustavom se često više manipuliralo od strane lokalnih upravitelja. Toyotomi Hideyoshi je zbog toga u 16. st. odlučio institucionalizirati mjerenje zemlje koje dobilo naziv *Taiko kenchi*. Rezultati takve izmjene postavili su temelje od pojedinačnog prinosa zemlje do procijenjene proizvodnje zemljišta na području cijeloga Japana.

Slika 4. *Toyotomi Hideyoshi, reformator poljoprivrednog sustava, daimyo i jedan od značajnijih političara iz Sengoku razdoblja (o. 1467. - o. 1600.)*¹⁸

Polovicom 16. st., vlast su u Japanu činili car koji se smatrao božanskom pojavom i vojni diktator ili šogun, međutim u to doba dolazi do još jednog građanskog rata koji je za posljedicu imao slabljenje i šogunskog položaja nakon što je moć cara već bila u padu kroz određeno razdoblje. Provincije su počele biti sve neovisnije o centralnoj vlasti Japana, a daimyoi koji su bili njihovi upravitelji, prvenstveno su bili ratnici, a tek onda administratori, zbog čega su međusobni sukobi bili česti. Najčešće opisani i oslikani upravitelji iz toga razdoblja su bili Takeda Shingen i Uesugi Kenshin čiji su konstantni sukobi obilježili nekoliko desetljeća. Upravo u to doba pristižu

¹⁸ Slika je preuzeta sa web-stranice <https://www.ancient-origins.net/history-famous-people/toyotomi-hideyoshi-how-adventuresome-peasant-boy-became-japan-s-second-great-021442> (12.9.2019.)

prvi portugalski prekomorski trgovci koji su sa sobom donijeli novo oružje s kojim se Japanci do tada nisu bili susreli - vrsta ručnog streljačkog vatrenog oružja pod nazivom arkebuza. U vrlo kratkom vremenu, samuraji su se prilagodili na to oružje i započeli sami proizvoditi kopije gotovo jednako dobre kao i europske izvorne arkebuze. Uvođenje arkebuza u samurajsku vojsku bilo je od izuzetnog značaja iz razloga što su do tog trenutka u bitkama i sukobima samuraji se služili isključivo mačevima, lukom i strijelom. Do polovice 16. st. arkebuze su u bitkama počeli koristiti Shingen i Kenshin. Smrću Takede Shingena 1573. godine vlast i moć u obitelji preuzeo je njegov sin Takeda Katsuyori, a zajedno s time je naslijedio i vojsku kojoj niti jedna druga vojska u Japanu nije parirala po pitanju borbenih sposobnosti i organizaciji. Samuraji pod vodstvom Katsuyoria bili su prepoznati kao hrabri i odani gospodaru, konjica se prepoznavala po svojoj brutalnosti i divljaštvu, dok je pješništvo uvijek bilo postrojeno i pouzdano, a za vojske drugih daimyooa najčešće je bilo drugačije. Takeda Katsuyori je 1575. godine ušao u sukob s Odom Nobunagom, u budućnosti jednim od najvažnijih vladara sengoku razdoblja. Za Nobunagu je Katsuyori bio velika prijetnja već duže razdoblje, a do konkretnog sukoba je došlo napadom na Nobunagin dvorac Nagashino. Uočivši s kakvom se prijetnjom susreće, Nobunaga je odlučio osobno predvoditi vojsku i poveo vojsku dalje od dvorca. Nobunagin pokušaj upotrebe arkebuza kako bi uništio pokušaj opsade bio je uspješan, konjica Takede Katsuyoria bila je uništena. Uništenje jedne vojske i trijumf druge označio je konačan poraz u nadanjima Katsuyoria o osvajanju vlasti i označio novo razdoblje u japanskoj vojnoj povijesti. Pobjeda kod dvorca Nagashino 1575. godine nije pokazalo samo početak upotrebe vatrenog oružja u bitkama već i mogućnost stvaranja moderne vojske. Za razliku od prijašnjih vojski, koje su se morale godinama pripremati za bitku i vojnici su se morali naučiti služiti lukom i strijelom, sada je s pojavom arkebuza vojska mogla biti sastavljena i od običnih seljaka koji bi ubrzo naučili se koristiti vatrenim oružjem. Međutim, Nobunaga je shvatio kao i njegovi prethodnici, da vojska ne može biti uspješna ukoliko je formirana isključivo seljaštvom. Ubrzo nakon pobjede kod dvorca Nagashino, Nobunaga je jednom prilikom ubijen od strane jednog od svojih generala 1582. godine.¹⁹ Toyotomi Hideyoshi je 1585. godine postao carski regent i nastojao osvetiti smrt Nobunage kojemu je mnogo godina služio i sudjelovao u velikoj Nobunaginoj pobjedi 1575. godine. U tom naumu suprostavljalo mu se nekoliko protivnika koje je Hideyoshi uspio nadvladati vještinama ratovanja i mogućnošću kretanja vojske na području cijeloga Japana dok su mu podršku davali saveznici i osiguravali da pobune izostaju. Ozbiljnu

¹⁹ S. Turnbull, *Samurai Armies 1550-1615*, 1979. str. 4.

prijetnju Hideyoshiju je uspio pružiti samo Tokugawa Ieyasu. Ieyasu i Hideyoshi su se poznavali i prije sukoba jer su sudjelovali na istim stranama u bitci kod dvorca Nagashino. Obojica su bila odlični ratni taktičari te su bili prisiljeni na rovovsko ratovanje. Na kraju su se obje vojske povukle na sjever i došlo je do bitke kod Nagakute. Ieyasu je iz bitke izašao kao pobjednik i uspostavio pregovore sa Hideyoshijem. Zahvaljujući takvom činu, Hideyoshi nije bio uništen i uspio je uspostavljati u dijelovima Japana utjecaj kao vojskovođa. Kao posljedica rastućeg utjecaja pod njegovu vlast su pali otoci Shikoku i Kyushu kojima je upravljao Shimazu klan. Do 1590. godine Hideyoshi je uspio pokoriti sve provincije uz Tihi ocean i sjeverne posjede koje su bile pod vlasti obitelji Date. Zauzimanjem dvorca Odawara, Hideyoshijeva vlast je bila potpuna. Ieyasu je od Hideyoshija dobio dvorac i grad Edo u kojemu se nastanila njegova obitelj. I u tome gradu kojega danas poznajemo kao Tokyo se pokazao kao vrstan general i upravitelj. U narednim godinama, Hideyoshi je pripremao veliku invaziju koja je u to doba bila velikih razmjera i mogla bitno utjecati na buduće prilike u Kini, Japanu i Koreji. Samuraji su već bili nekoliko godina pokušavali okupirati korejsko područje, uništavali dvorce i vodili bitke sa korejskim i kineskim snagama. Početak opsade Kine bio je izrazito povoljan pod vodstvom fanatičnog samuraja Kato Kiyomase, međutim prvi porazi samurajske vojske događaju se pod napadom korejske mornarice. Opsada je na kraju bila neuspješna usprkos tome što je u njoj sudjelovalo 200 000 ljudi. Izmoreni i izrazito razočarani, samuraji su se vratili 1596. godine u Japan u kojemu je u to vrijeme vladao petogodišnji Hideyoshijev sin. Hideyoshijevo imenovanje mnoštva regenata kao posljedicu je imalo još jedan sukob - bitku kod Sekigahare. Iz nje je kao pobjednik izašao Tokugawa Ieyasu, nekadašnji Hideyoshijev saveznik. Njegov trijumf bio je veći od bilo kojeg Hideyoshijevog iz razloga što je nakon te bitke Japanom ponovno vladao šogun i započeo šogunat obitelji Tokugawa koji je potrajao do 1868. godine. Pod Tokugawinim zapovjedništvom njegova je vojska i prije 1600. godine bila jedna od najsnažnijih i najmodernijih u Japanu, a sada je i postala službena državna vojska. Usprkos što su uspjeli uspostaviti vlast, obitelj Tokugawa je imala još uvijek jednu preostalu prijetnju, a to je bio Hideyoshin sin Hideyori. Tada već odrastao, u dobi od 21 godine u Osaki je stacionirao vojsku od 60 000 ogorčenih i protjeranih samuraja koji nisu prihvatili novu vlast. Uslijedila je najduža opsada u japanskoj povijesti u kojoj je Tokugawa nastojao razbiti Hideyorinu vojsku na sve moguće načine, pa čak pokušavši i mitom razbiti jedinstvo i kompaktnost ne tako brojne, ali iznimno dobro organizirane vojske. Dvorac u kojem je vojska bila stacionirana je na kraju uspio biti probijen nakon godinu dana opsade i u njegovim zidinama se

održala jedna od posljednjih bitki tako velikih razmjera između dvije samurajske vojske. U prvom dijelu 17. st. moć samuraja bila je gotovo najveća moguća, a ona bi u to doba opadala samo ako bi se u nekim područjima u kojima je rat ili manji sukob tek završio, odmah nakon pojavila nova prijetnja.²⁰

Slika 5. Samurajski zapovjednici iz bitke kod Sekigahare 1600. g.²¹

²⁰ Isto, 6., 7.

²¹ Preuzeto sa web-stranice <https://www.pinterest.com/pin/437341813798623561/> (12.9.2019.)

6. Kakvi su ratnici bili samuraji?

Prvi ilustrirani prikazi samuraja u bitkama dolaze između 8. st. i kraja 12. st., tj. za vrijeme *Heian* razdoblja (794. - 1185. godine). Samuraji su u takvim prikazima bili predloženi kao ratnici s lukom i strijelom istodobno jašući konja. U tom razdoblju samuraji su u bitkama imali oklope pod nazivom *yoroi* i *ōyoroi* koji bi težili oko 30 kilograma. Sami oklopi su bili karakteristični zbog svoje četverodijelnosti: dvije ploče su se nalazile na ramenima (*sode*) i bile su pričvršćene stražnjim dijelom oklopa velikim ukrasnim lukom koji se nazivao *agemaki*. Pomoću njega, ruke samuraja su bile slobodne, dok bi ostatak tijela bio pokriven. Na glavi se nalazio šljem koji je bio sastavljen od 8 do 12 pločica, međusobno povezane stožastim zakovicama, dok je vrat bio pokriven petodijelnim čuvarom vrata (*shikaro*) koji je visio sa šljema. 4 pločice na vrhu bile su savijene na početak kako bi tvorile tzv. *fukigayeshi*, dio šljema koji je bio rasprostranjen na stražnjoj strani. Bilo je uobičajeno da samuraji ispod šljema nose i kapu (*eboshi*). Osim kape, koristili su se i ručnici koji bi se stavili oko glave i uvukli između šljema i čuvara za vrat. Na desnoj ruci nije bilo nikakvog oklopa, iz razloga što bi se tako ruka oslobađala za korištenje luka, dok se na lijevoj ruci nalazio samo zaštitni rukav sa sašivenim pločicama. Uporaba luka u japanskoj povijesti seže preko 2500 godina, prvi puta u Jōmon razdoblju (750.-250. godina pr. Kr.), a tradicionalni japanski luk kojega su i samuraji koristili i danas se koristi u japanskim borilačkim vještinama. Luk je bio oko 2.5 metra dugačak, sačinjen od listopadnog drveta i bambusa te pojačan specifičnom tropskom biljkom ratan.²² Zbog svoje namjene, luk bi se odapeo otprilike s trećine ukupne visine samog luka. Strijele su bile načinjene od bambusa i nošene u kutiji u obliku tobolca pod nazivom *ebira*, dok su vrhovi strijela bili pričvršćeni vrpcom. U bitkama samuraji su prvo izmjenjivali međusobnu „vratu“ strijelama, zatim bi uslijedila individualna borba, nakon čega bi se obje vojske u potpunosti uključile u bitku. Svrha početnih izmjena strijela bila je uistinu simbolička, nastojalo se prizvati bogove činom heroizma. *Konjaku Monogatari*, zbirka priča iz Heian razdoblja, u jednom od svojih tekstova spominje bitku strijelama između tadašnjih protivnika Minamoto Mitsurua i Taira Yoshifumija, koji su u međusobnom dogovoru svoje nesuglasice odlučili riješiti međusobnim sukobom. Dogovoreni su datum i vrijeme kada će taj sukob održati i svaki od njih dvojice došao je sa svojom vojskom od 500 i 600 ljudi, a njihova udaljenost iznosila je oko 100 metara. Nakon što su glasnici još jednom potvrdili zamisli svojih

²² S. Turnbull, *Samurai Warfare*, 1996., str. 22.

gospodara, započela je borba strijelama, međutim kako se vojska približavala Yoshifumi, poslao je glasnika o prijedlogu kako se njihov međusobni sukob treba riješiti isključivo borbom njih dvojice. Mitsuru je to prihvatio i uslijedio je individualni sukob na način odapinjanja strijela i pritom jašući konje. Takvi načini ciljanja su i danas prisutni u različitim japanskim kulturnim festivalima. Rješavanje sukoba između dva velika samuraja Mitsurua i Yoshifumija nije bio jedini, samuraji su i bili poznati te su trenirali kako bi stekli vještinu održavanja ravnoteže između jahanja i ciljanja protivnika. U bitci kod Kurikare 1183. godine Minamoto Yoshinaka je uključio borbu strijelama kako bi prikrio manevar nad vojskom Taira Munemorija. Ovakvi napadi su bili i dio zasjede ili iznenadnog napada ili pak noćnog juriša. Potvrda da su takvi napadi uistinu postojali može se pronaći u osobi Minamoto Tametome, za kojega se vežu gotovo legendarne priče. *Hogen Monogatari*, zbirka priča iz građanskog rata na području Kyota 1156. godine donosi priču o tome kako je Tametomova strijela znala probijati sedla, konje i na kraju same protivnike. Za istu osobu su se vezale i priču kako je pomoću luka i strijela mogao potopiti brod.²³ Osim ratne opreme, za samuraje je bio važan i *bushido* (kodeks ponašanja), društvena hijerarhija i odjeća koju su koristili u slobodno vrijeme. Početkom 17. st. bushido je bilo u potpunosti razvijen i dosegnuo oblik koji je i danas prepoznat. U Edo razdoblju društvo je bilo obilježeno snažnim hijerarhijskim okvirima sa samurajima na vrhu društvene hijerarhije.²⁴ Samuraj je uvijek odlazeći iz svog prebivališta sa sobom imao dva mača: *daito* (dugi mač) i *shoto* (kratki mač). Civilima u pravilu nije bilo dopušteno imati uz sebe mačeve, iako je za vrijeme šogunata dopušteno posjedovanje mečeva za vrijeme putovanja ili pri sudjelovanju ceremonija.²⁵ Bilo je više razloga zašto je samurajima bilo dopušteno imati uz sebe dva mača - u slučaju iznenadne opasnosti, mač je samurajima ponekad poslužio i kao sredstvo za izvršavanje kazne nad kriminalcima. Također, samurajima je mač mogao poslužiti i u ritualima kao što su *kaishaku* (ritualno odrubljivanje glave) ili *seppuku* (ritualno samoubojstvo, također pod nazivom i *hara-kiri*).²⁶ Samurajska odjeća dijelila se na formalnu i neformalnu. U trenutku odlaska u bitku, samuraji su nosili oklop pod nazivom *yoroi* ispod kojeg se nosio *hitatare* (odjeća koju su samuraji imali svakodnevno i koju su uglavnom i imali na sebi za vrijeme ceremonija). Za vrijeme boravka u dvorcima ili palačama ili na javnim mjestima, samuraji su nosili *kamishimo* (službena odjeća). U slobodno vrijeme, kada se nisu

²³ S. Turnbull, Isto, str. 24., 25.

²⁴ F. Tanaka, *Samurai Fighting Arts: The Spirit and the Practice*, 2003., str. 44.

²⁵ Isto, str. 44.

²⁶ Isto, str. 45.

odvijale nikakve ceremonije ili rituali, samuraji su nosili kimono sa prepolovljenom majicom (*hakama*), preko koje se uglavnom nosio kaput pod nazivom *haori*. Visoko rangirani ratnici ili zemljoposjednici su u takvim ceremonijama nosili posebnu vrstu odjeće - *eboshi daimon*.²⁷

Slika 6. Prikaz ritualnog odrublivanja glave (*kaishaku*)²⁸

²⁷ F. Tanaka, Isto, str. 46.

²⁸ Slika preuzeta sa web-stranice <http://www.thesamuraiworkshop.com/university/content/5/17/en/what-was-seppuku-and-kaishaku.html> (12.9.2019.)

Slika 7. Prikaz bitke kod Sekigahare, najveće bitke vođene između samuraja²⁹

²⁹ Preuzeto sa web-stranice https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Sekigahara#/media/File:Sekigaharascreen.jpg (12.9.2019.)

7. Zaključak

Razvoj samuraja može se pratiti od 9. st., od velikaških obitelji Taira i Minamoto koje su zahvaljujući svojem bogatstvu s jedne strane, a sve izrazitijem slabljenju središnje vlasti s druge, uspjeli učvrstiti svoj položaj i moć. Njihov prvi jači uspon javlja se u 12. i 13. st., kada se i feudalizam u Japanu počinje učvršćivati. U formiranju njihovog kodeksa i filozofije, tj. ispravnog načina življenja (*bushido*), važna je poveznica samuraja sa Zen-budizmom koje su ideje samuraji iz Kine povelili u Japan. Njihova srednjovjekovna i ranonovovjekovna povijest obilježena je brojnim sukobima, obiteljskim previranjima, ali i velikoj ulozi u izgradnji državne politike jer su zahvaljujući slaboj središnjoj vlasti samurajske obitelji uspijevale razvijati svoju moć i snagu u različitim provincijama. U tako dugom vremenskom razdoblju od 7 st. od velike važnosti za tumačenje i analiziranje građanskih ratova su bile ilustracije sa prizorom bitaka, brojni spisi i tekstovi, a zahvaljujući prodorom zapadnog svijeta u područje istočne Azije (Kina, Japan, Koreja i dr.) i Europljani su ubrzo mogli znati što se nalazi istočno od europskog svijeta i civilizacije te koje su kulturološke značajke tih naroda. Najbolji dokaz njihove moći je da su neki od najistaknutijih političara iz *Sengoku* razdoblja (1467. - 1600. godine), tj. zlatnog doba samuraja upravo ili sami bili samuraji ili pak dolazili iz samurajskih obitelji. Upravo iz tog zlatno doba dolazi i najveća bitka u samurajskoj povijesti - bitka kod Sekigahare 1600. godine. Karakteristike koje se danas vežu uz samuraje kao hrabrost, neupitna odanost i ritualno samoubojstvo uistinu su bile prisutne i kod tadašnjih samuraja. Brojne priče i ilustracije važan su izvor za razumijevanje života samuraja, njihovo ratovanje i izgled njihove ratne opreme. U njihovom životu važnu ulogu je imala i odjeća, tj. načini odijevanja za različite prigode (privatno vrijeme, sudjelovanje u ceremonijama i dr.). Samuraji su svoje ritualne obrede uveli i u trenucima okončanja drugog ili vlastitog života, kao npr. *seppuku* ili *kaishaku*. Iako su samuraji u 19. st. ukinuti kao vojnička kasta jer su s vremenom mač, luk i strijela zamijenjeni vatrenim oružjem, njihov duh u japanskoj kulturi nije nestao te se i u 21. st. održavaju festivali s ciljem da samurajski duh i kultura ne izumru, već da se njihova ostavština i dalje prenosi generacijama.

8. Popis literature

1. Andressen, Curtis A., *A Short History of Japan: From Samurai to Sony*, Allen & Unwin, 2002.
2. Bryant, Anthony J., *The Samurai*, Osprey Publishing, 1989.
3. Cleary, Thomas, *Code of the Samurai: A Modern Translation of the Bushido Shoshinshu of Taira Shigesuke*, Tuttle Publishing, 2011.
4. Friday, Karl F., *Samurai, Warfare and the State in Early Medieval Japan*, Routledge, 2003.
5. Kuehn, John T., *A Military History of Japan: From the Age of the Samurai to the 21st Century*, Praeger, 2014.
6. Pasarić, Božidar, *Kratka povijest Japana*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2010.
7. Tanaka, Fumon, *Fighting Arts: The Spirit and the Practice*, Kodansha USA, 2003.
8. Totman, Conrade, *A History of Japan*, Willey-Blackwell, 2005.
9. Turnbull, Stephen, *Samurai Armies : 1467 - 1649*, Osprey Publishing, 2008.
10. Turnbull, Stephen, *Samurai Armies 1550-1615*, Osprey Publishing, 1979.
11. Turnbull, Stephen, *Samurai: The World of the Warrior*, Osprey Publishing, 2006.
12. Turnbull, Stephen, *Samurai Warfare*, Arms and Armour Press, 1997.

9. Prilozi

Slika 1. *Prikaz bitke na rijeci Uji, Genpei rat* ,

URL: <https://boardgamegeek.com/blogpost/44996/gp02-first-battle-uji-june-1180>

Slika 2. *Kip Kusunoki Masashige, jednog od najslavnijih samuraja, upamćen po velikoj odanosti i samurajskom kodeksu*

URL: <https://storiesfromthemuseumfloor.wordpress.com/2018/07/13/kusunoki-masashige-loyal-to-the-end/>

Slika 3. *Prikaz građanskog rata vođen između 1467. i 1477., između obitelji Yamana i Hosokawa*

URL: <http://epicworldhistory.blogspot.com/2012/10/onin-war-in-japan.html>

Slika 4. *Toyotomi Hideyoshi, reformator poljoprivrednog sustava, daimyo i jedan od značajnijih političara iz Sengoku razdoblja(o. 1467. - o. 1600.)*

URL: <https://www.ancient-origins.net/history-famous-people/toyotomi-hideyoshi-how-adventuresome-peasant-boy-became-japan-s-second-great-021442>

Slika 5. *Samurajski zapovjednici iz bitke kod Sekigahare 1600. g*

URL: <https://www.pinterest.com/pin/437341813798623561/>

Slika 6. *Prikaz ritualnog odrublivanja glave (kaishaku)*

URL: <http://www.thesamuraiworkshop.com/university/content/5/17/en/what-was-seppuku-and-kaishaku.html>

Slika 7. *Prikaz bitke kod Sekigahare 1600.g., najveće bitke vođene između samuraja*

URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Sekigahara#/media/File:Sekigaharascreen.jpg